

Görgei és Vác kapcsolata a dualizmus korának helyi sajtójában

Görgei Artúr tábornok Váchoz több módon is kapcsolódik. Egyrészt az 1849. január 5-i napiparancsával, amit szokás kiáltványnak is nevezni. Másrészt az 1849. április 10-i és 1849. július 17-i csatával. Ez utóbbi esetben – Paszkievics eredeti tervét semmissé téve – seregével sikeres visszavonulást hajtott végre, amely egy hadászatiilag fontos és sikeres hadjárat eleme volt.¹ Ez utóbbit Hermann Róbert így értékeli: „*Noha máig akad olyan történész, aki a váci csatát kudarcnak tekinti, mondván, hogy ez meghiúsította a magyar csapatok szegedi összpontosítását, a Görgei által kitervelt hadmozdulat sokkal több eredménnyel járt, mint a dél felé történő esetleges áttörés: Görgei ezzel három hétre megállította a legnagyobb ellenséges csoportosítás előnyomulását, s megakadályozta az osztrák és orosz főerők küszöbönálló egyesülését. [...] Saját erőinek közel négyszeresét, a teljes ellenséges hadsereg közel egyharmadát kötötte le. [...] Görgei teljesítménye ellenfeleit is meglepte.*”² A hadtörténelmi értékeléssel összhangban áll Tragor Ignác váci helytörténész részben a helyi sajtóban is megjelent dualizmus kori értékelése, valamint a váci és egyéb vizsgált lapoknak különösen a XIX.

század végétől megjelent cikkei. A váci július 17-i megemlékezések szónokai a helyi közvéleménnyel összhangban büszkeséggel tekintettek vissza a nyári csatára és ez nagyban javította Görgei megítélését is. A váci lokálpatriotizmus helyi szinten szerepet játszott a nyári csatában részt vett tábornok erkölcsi rehabilitálásában. Július 17-e emléke javította Görgei megítélését Vácott. A váci csata a „*zseniális terv*”, a nyári hadjárat kiemelkedő részeként beépült a lokális panteonba és ezáltal, valamint a régi vádak lassú visszaszorulásával Görgei, akinek szerepe a nyári hadjáratban és a július 17-i csatában megkérdőjelezhetetlen, fokozatosan feloldozást nyert a fiktív vádakkal szemben.³

Görgei és Vác kapcsolatáról a nem váci újságok szinte alig emlékeztek meg. Az *Alkotmány* és a *Független Magyarország* is csupán egy-egy alkalommal írt erről. Az *Alkotmány* ráadásul csak egy, Kazinczy brigadérosról szóló elbeszélésben, teljesen mellékesen a Tárca rovatban.⁴ A *Független Magyarország* szintén mellékesen említette meg Görgeit és Vácot egy, a hősként tisztelt Damjanich tábornokra (annak születésnapja alkalmából) emlékező írásban.

Dicsőítő írás Damjanichról
(*Független Magyarország* 3. évf.
957. sz. 1904. 11. 15.)

1 A váci kiáltványt maga Görgei sohasem nevezte sem kiáltványnak, sem proklamációnak, sőt tiltakozott ezen elnevezések ellen. Ő a napiparancs kifejezést használta. Tragor Ignác is említi, hogy Görgei a neki tett szóbeli nyilatkozatában helyteleníti a kifejezést. *Oláh András*: Görgei és a váci nyilatkozat. Honismeret XXII. 1994. 3. [3–19.] 12. Lásd még: *Hermann Róbert*: Görgei Artúr váci nyilatkozata. Hadtörténelmi Közlemények 101. 2. 247–294.

2 *Hermann Róbert*: Görgei Artúr. In *Ablonczy Balázs et al.*: A magyar történelem vitatott személyiségei. Kossuth, Bp., 2008. [117–179.] 164–165.

3 Váci Közlöny 21. évf. 29. sz. 1899. 07. 16.

4 *Alkotmány* 7. évf. 28. sz. 1902. 02. 01.

Ebben az esetben Görgei negatív, míg Damjanich abszolút pozitív figura.⁵ Görgei és Vác kapcsolata tehát elsősorban Vácott volt fontos.

Kivételes esetben nem csupán a júliusi csata vagy a váci kiáltvány kapcsán került Görgei és Vác együttes említésre. Az első váci csatával (mely a dicsőséges tavaszi hadjárat fontos része volt) kapcsolatban a *Váci Hírlap* írt méltató cikket a hadvezérről az ötvenedik évfordulón, 1899 áprilisában. Mindazonáltal ez az írás kivételnek minősíthető, hiszen egyik váci lapban sincs újabb példa ilyen esetre.⁶

Vácott az 1849. július 17-i második váci csatával kapcsolatban említették legtöbbször Görgeit. Mi sem bizonyítja jobban a helyi hagyomány emlékezetmegtartó erejét, mint az, hogy még 1904-ben is „Görgey-kő”-nek nevezett a helyi köznyelv egy követ a Báthory utcában. A tradíció úgy tartotta, hogy a vezénylő tábornok itt pihent meg a visszavonuláskor s innen dirigált pár óráig a csapatainak.⁷ A cikk jól mutatja számunkra, hogy 55 esztendővel a nyári csatát követően is elevenen élt még a köztudatban Görgei kapcsolata a várossal.

A mindkét váci csatához és Görgei Artúr 1849. január ötödikei akciójához is kötődő cikkben (a *Vác vasútja és gőzhajója a szabadságharc alatt* című vezércikkben) a *Váci Közlöny* egyrészt azzal foglalkozott, hogy Görgei felszedette maga után a síneket, amikor visszavonulást hajtott végre az elenség erői elől, másrészt lokálpatrióta büszkeséggel emelte ki, hogy a vasúti robbantásban a főparancsnok haditanácsot tartott, amelyben felvázolta a későbbi sikeres visszavonulás részleteit. (Valójában eligazításról lehetett inkább szó.) Ugyancsak büszkeséggel hangsúlyozta a cikk írója, hogy a vasúti sínek robbantása az első ilyen volt a hadtörténelemben.⁸ Ez a cikk is, a *Váci Hírlap* általános Görgei-imázsából kiindulva, pozitívan ábrázolta a kiváló stratégiát.

A rövid életű (1889–1890) *Váci Híradó* által publikált cikk jól összefoglalta azt, amit általában Vácott Görgeivel kapcsolatban fontosnak tartottak megemlíteni. A következőket emelte ki a szerző:

1. Vácon Görgei többször is áthaladt. (Ez alatt a váci csatákat és a váci kiáltványt értette.)

Görgei és a váci vasút, részlet egy egész oldalas írásból (Váci Hírlap 26. évf. 38. sz. 1912. 05. 15.)

1849. január 5-én Görgei seregével Vácra vonulván, a vasúti síneket maga után fölszedte. Este fél 12 órakor pedig Szotzfried utászörtnagynak ezt az írásbeli parancsot küldte: „155 eln. szám. A robbantásra előkészített vasúti hidat e parancs vétele után füstént robbantsa föl s a történekről nekem jelentést küldjön. Görgei.“ Szotzfried a parancsot teljesítette s valószínű, hogy ez az első eset a haditörténelemben, a mikor vasúti hidat robbantottak.

Görgei és a váci vasút: a robbantás (Váci Hírlap 26. évf. 38. sz. 1912. 05. 15.)

5 Független Magyarország 3. évf. 957. sz. 1904. 11. 15.

6 Váci Hírlap 13. évf. 15. sz. 1899. 04. 09.

7 Váci Hírlap 18. évf. 80. sz. 1912. 10. 12.

8 Váci Hírlap 26. évf. 38. sz. 1912. 05. 15.

2. „Sokat emlegetett proklamációja” indokolt volt a sereg egységének és fegyelmének megőrzése érdekében.

3. A tavaszi csatában (1849. április 10.) legyőzte Götz tábornokot, akit foglyul is ejtett (Götz végül belehalt sérüléseibe).

4. „S ott verte meg nyáron még keményebben a muszkákat”. Itt valószínűleg a július 15-i előcsatározásokra utalt a szerző, amikor az orosz elővédet kiűzték. A megfogalmazás túlzó, hiszen egyrészt végül a nyári csatát elvesztették a magyarok (igaz, a visszavonulás sikerült), másrészt az elővéd kiűzése sem volt problémamentes.⁹

Az évente megjelenő *Váci Kalendárium* hasonlóképpen ítélte meg a *Váci Híradó* által Görgeihez kapcsolódó pontokat. Egy 1904-es kalendáriumi váci kronológia az alábbi éveket említi mint a város történetének legfontosabb XIX. századi eseményeit: 1803: a barokk korszak kiemelkedő személyiségének, Migazzi püspöknek a halála; 1838: a nagy árvíz; 1846: a vasútvonal megnyitása Pest és Vác között; 1848–49: a szabadságharc; 1849: a váci proklamáció és a váci csaták; 1887: Schuster Konstantin püspökségének kezdete; 1900: Csáky Károly Emmánuel püspökségének kezdete.¹⁰

Jól látható tehát, hogy a váci heti sajtóhoz hasonlóan a kalendárium is fokozott jelentőséget tulajdonított a Görgeihez köthető, történelmi jelentőségű váci vonatkozásoknak. A kronológiát és magát a kalendáriumot is Tragor Ignác helytörténész állította össze. Ez garantálta a szakmai hitelességet. Tragor a Görgei-kérdésben a tudományosság talaján állt és ez használt a tábornok emlékezetének Vácott. Görgei és Vác kapcsolata a lokális emlékeztörténet fontos része maradt.

Bea Csaba

A Nemzeti Lovardától a Magyar Rádió irodaépületéig

Ma új korszakot élünk, új korszakot írunk. A budapesti VIII. kerületi Józsefváros Pollack Mihály tere megújulás előtt áll. E tanulmány azt a célt tűzte ki, hogy bemutassa, milyen történelmi és térszervező erők hozták létre a Nemzeti Lovardát, a lebontása után felépített atombunkert, majd az erre az épületre tervezett irodaépületet. Másfél évszázad történelmi tényezőinek felvonultatásával szeretném felhívni a figyelmet az épületek értékeire.

Az Ybl Miklós által tervezett Nemzeti Lovarda épületét ma már nem láthatjuk, a korábban Öt pacsirta, majd Eszterházy, később Puskin utca, végül a mai Pollack Mihály téren. Elbontása után 1952-ben helyére a Magyar Rádió felépítette két emelet magas atombunkerét, melyet 1966–1969 között az újonnan emelt „irodaépület”-ébe rejtett el.

A Nemzeti Lovarda, a rádió szükségstúdiója és irodaépülete egy helyen három különböző épület, három korszak története. Mindegyik épületet meghatározták az adott érák követelte térszerkezeti szervező erők, determinálva az adott korszaknak megfelelő felhasználási

9 Váci Híradó 1. évf. 1. sz. 1889. 11. 24.

10 Váci Kalendárium az 1904. szökő évre. Szerk.: Tragor Ignác dr. Kiadja: a Váci Múzeum Egyesület.